

Coronaterminologie

De coronacrisis heeft zo'n impact gehad op ons leven dat ze ook sporen nalaat in onze taal. Ze deed nieuwe woorden ontstaan, creëerde spellingproblemen, vertaalproblemen vanuit het Engels en bracht zelfs afwijkende grammaticale constructies naar boven. Taalkundigen merkten dat al snel op en hebben in een mum van tijd al die taalveranderingen gedocumenteerd. De pandemie zorgde niet alleen voor menselijk leed, maar ook voor taalkundig leed in de regelgeving. Na een overzicht van de leuke taalveranderingen die de taalkundigen tijdens de coronacrisis optekenden, volgt ook een bloemlezing van minder fraaie formuleringen uit het lockdownbesluit van 30 juni 2020.

Hoofdletters en streepjes

Om te beginnen de benaming van het virus en van de ziekte: schrijf je corona of Covid met een hoofdletter, en hoe maak je samenstellingen met COVID-19? De meeste grote taalwebsites, zoals www.taaltelefoon.be en onzetaal.nl hebben ondertussen pasklare antwoorden.

De woorden *corona* en *coronavirus* worden met een kleine letter geschreven, net zoals de namen van andere ziekten en virussen: *griep*, *mazelen*, *alzheimer*, *asperger*, het *ebolavirus* enz. Een hoofdletter staat er alleen als er een aardrijkskundig bijvoeglijk naamwoord in de benaming voorkomt (*de Spaanse griep*) of als de naam van de ontdekker wordt toegevoegd (*de ziekte van Alzheimer*, *het syndroom van Asperger*).

Voor het letterwoord *COVID-19* beveelt de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) hoofdletters en een koppelteken aan. Die spelling komt overeen met de officiële regels voor het Nederlands. Ook andere letterwoorden die op ziekten wijzen, schrijf je met hoofdletters, zoals *SARS* (*severe acute respiratory syndrome*), *MS* (*multiple sclerose*) en *ALS* (*amyotrofische laterale sclerose*). Ingeburgerde afkortingen evolueren meestal naar kleine letters (*aids*, *hiv*, *tbc*), zodat de spelling *Covid-19* en *covid-19* steeds meer opduiken om een opeenvolging van hoofdletters te vermijden. En ook de verkorting *covid*, volledig in kleine letters, wordt vanwege het gebruiksgemak steeds populairder.

Corona is grammaticaal gezien een zelfstandig naamwoorden en wordt dus in samenstellingen aan het volgende woord geschreven, behalve als dat met een a, e, i of u begint (en er dus klinkerbotsing ontstaat), dan komt er een streepje: *coronabesmetting*, *coronacrisis*, *corona-aanpak*, *corona-epidemie*. Samenstellingen met COVID-19 krijgen altijd een streepje, omdat de aanduiding op een cijfer eindigt: *COVID-19-besmetting*, *COVID-19-patiënt*. Opnieuw zorgt de verkorting *covid* voor de minste problemen, die kan altijd gewoon aan het woord vast: *covidafdeling*, *covidmaatregel*.

En in juridische teksten kun je ook maar beter de medische precisie respecteren en een onderscheid maken tussen het virus zelf, dat SARS-CoV-2 heet, en de ziekte, die COVID-19 heet.

Neologismen

Corona heeft ons met ongekende uitdagingen opgezadeld en voor nieuwe fenomenen zijn ook nieuwe woorden nodig. De pandemie heeft dan ook heel wat nieuwe woorden opgeleverd, wellicht in zowat alle talen ter wereld. Taalkundigen zijn meteen aan de slag gegaan om alles in kaart te brengen. De hoofdredacteur van de Grote Van Dale, Ton den Boon, heeft een heus coronawoordenboek samengesteld¹. Het bevat ondertussen al enkele honderden woorden en toont meteen hoe inventief en flexibel onze taal is. Sommige woorden zijn immers helemaal nieuw, maar de meeste zijn nieuwe samenstellingen met

¹ <https://www.taalbank.nl/2020/03/14/coronawoordenboek/>.

bestaande woorden of bestaande woorden die een nieuwe betekenis erbij krijgen. Ook de Vlaamse Taaltelefoon wijst geregeld op nieuwe woorden in de rubriek 'Woorden van de week'².

In het woordenboek zijn natuurlijk veel samenstellingen met *corona* opgenomen, gaande van *coronacrisis* tot *corona-angst*, maar ook de overige lemma's zijn vooral samenstellingen. Meestal is de betekenis ervan meteen duidelijk op basis van hun samenstellende delen: *afstandsonderwijs*, *thuisquarantaine*. Populaire woorden om in samenstellingen op te nemen zijn naast *corona*- ook *anderhalve meter* (*anderhalvemeterregel*) en *afstands-* (*afstandseconomie*, economie die zo ingericht is dat iedereen voldoende afstand kan houden) en *quarantaine* (*quarantainekilo's*, gewichtstoename door thuis te zitten en te weinig bewegen).

Andere samenstellingen lijken intuïtief niet meteen duidelijk maar vullen op een creatieve wijze en met enige humor een communicatieve leegte. Zo zijn *hoestschaamte* (schaamte als je moet hoesten in het openbaar en daarbij de indruk zou kunnen wekken dat je ziek bent), *kuchscherm* (plexischerm aan de kassa, om de kassabediende te beschermen) of *coronahoester* (iemand die in de richting van politiemensen hoest om hen af te schrikken en die de politie dus *aanhoest*) misschien over een tiental jaar niet meer duidelijk voor een lezer die teksten uit 2020 leest. Hetzelfde zal wellicht gelden voor een *raambezoek* of een *deurgesprek* (resp. een bezoek aan iemand van achter het raam en een gesprek waarbij je buiten voor de deur blijft staan, de woorden zijn ook omwisselbaar tot *raamgesprek* en *deurbezoek*).

Heel wat van die gelegenheidssamenstellingen zullen niet blijven bestaan, maar een aantal mogelijk wel. Ton den Boon en Ruud Hendrickx, hoofdredacteurs van de Grote Van Dale, schatten dat een tien tot vijftien woorden tot onze vaste woordenschat zullen gaan behoren. Ze denken aan *thuisquarantaine* en *zelfisolatie*³.

Sommige samenstellingen zijn ondertussen alweer op hun retour. Toen de lockdown in Italië en Spanje versoepeld werd, verdwenen meteen ook de *balkonzangers* met hun *balkonnades* ter ere van het zorgpersoneel. En sinds de scholen weer open zijn, gaan er veel minder kinderen op *berenjacht* op zoek naar pluchen knuffels aan de ramen.

Echte neologismen – volledig nieuwe woorden - komen maar weinig voor in een taal en daar kan zelfs een uitzonderlijke gebeurtenis als de coronapandemie maar weinig aan veranderen⁴. Meestal zitten er elementen in de woordvormen die we toch van elders kennen, en vaak zit er ook een grappig kantje aan. Zo is een *covidioot* een soort verkortende samenstelling (in geleerde termen een *porte-manteauwoord*) van *covididoot*, iemand die flagrant de coronaregels aan zijn laars lapt. Een *coroma* voelt zich jong genoeg om alsnog op de kleinkinderen te passen, hoewel ze tot de risicogroep behoort. En een *trikini* blijkt, zoals je kunt vermoeden op basis van *bikini* en *monokini*, uit drie delen te bestaan, waarbij het derde deel een mondmasker in bijpassende stof blijkt te zijn. Prof. Marc Van Oostendorp vermeldde in het radioprogramma *Nieuwe Feiten* een *wuhandshake*, een begroeting met de

² <https://www.taaltelefoon.be/woorden-van-de-week>

³ <https://vrttaal.net/nieuws/wat-blijft-over-van-coronawoordenschat> en <https://vrttaal.net/nieuws/coronataal>

⁴ Dat geldt bijvoorbeeld ook voor het Engels, toch de wereldtaal bij uitstek, zoals blijkt uit gegevens van Fiona McPherson, senior editor van de Oxford English Dictionary (OED), aangehaald door de BBC: "All of the terms added to the OED in April, in an unscheduled update, were related to the pandemic in some way, including 'infodemic' and 'elbow bump'. But McPherson notes that the only actual new word added to the dictionary is 'Covid-19'. The others are pre-existing terms that have gained new resonance [...] 'Coronavirus' itself goes back to the 1960s". <https://www.bbc.com/worklife/article/20200522-why-weve-created-new-language-for-coronavirus>

voeten in plaats van met de handen die tegelijk verwijst naar de Chinese stad Wuhan, waar het coronavirus voor het eerst opdook⁵.

Tot slot zijn heel wat medische vaktermen – wellicht tijdelijk – tot de dagelijkse woordenschat doorgedrongen. *Druppelinfectie* (infectie die zich via vochtdruppeltjes verspreidt), *R-waarde* en *reproductiegetal* (het aantal mensen dat één besmet persoon gemiddeld aansteekt), *FFP3-masker* (medisch gezichtsmasker dat heel hoge bescherming biedt), *neuswisser* (staafje om in de neus een teststaal te nemen), *oversterfte* (gedeelte overlijdens dat boven het gemiddelde van een bepaalde periode ligt), *(hydroxy)chloroquine* (middel tegen malaria waarvan een tijdlang werd geloofd dat het ook zou helpen tegen COVID-19).

Engels en Frans

Omdat het hier gaat over een wereldwijde epidemie, kwamen natuurlijk veel termen uit het Engels onze taal binnen, waarvoor in veel gevallen niet meteen (of vooralsnog niet) een Nederlands equivalent ontstaat. Zo blijken *lockdown* en *social distancing* moeilijk vertaalbaar. Dat bevestigt Ruud Hendrickx, de taaladviseur van de VRT. Voor *lockdown* is nog geen goed voorstel gevonden, en *social distancing* is niet zo makkelijk weer te geven in één woord, zodat taalgebruikers, die altijd kiezen voor economie en efficiëntie in communicatie, liever het Engels blijven gebruiken⁶. Ondertussen is *afstand houden* echter ingeburgerd geraakt in de specifieke betekenis van *social distancing*. Het element *social* valt dan wel weg, maar de betekenis is duidelijk genoeg.

Soms lukt het wel. Toen bleek dat de scholen voor langere tijd gesloten zouden blijven, begonnen die aan *preteaching* te doen. Die term bleek moeilijk te verteren, omdat hij een vrij technische betekenis had en minder algemeen opdook dan bijvoorbeeld *lockdown*. Al snel kwam dan ook de vertaling *aanlooplessen* en *aanloopteren*. *Self isolation* bleek heel snel te worden vertaald tot *zelfisolatie*, net als *contact tracing* dat contactopsporing werd.

Met Franse woorden ligt het traditioneel wat moeilijker. Terwijl ze tot in het begin van de vorige eeuw nog massaal overgenomen werden, gebeurt dat nu maar zelden. Zelfs al heeft het Frans één handige term om het proces uit te drukken waarmee een samenleving stilaan uit de lockdownmaatregelen komt, nl. *déconfinement*, werd dat woord maar sporadisch en altijd met extra uitleg overgenomen door de media, ook al betekende dat telkens een langere omschrijving in het Nederlands en dus wat minder efficiënte communicatie.

Het Frans toont overigens ook in coronatijden zijn typische puristische creativiteit: tegenover *déconfinement* staat natuurlijk *confinement*, het Franse equivalent van *lockdown*. En terwijl wij bij het Engelse *online meeting* of *online vergadering* en het wat vreemde *fysieke vergadering* blijven, heeft het Frans al nieuwe, korte en duidelijke varianten bedacht: *présentiel* en *distanciel*.

Acedia

Dat de coronacrisis tot taalcreativiteit en filosofische reflectie leidt, blijkt ook uit het opduiken van termen uit de literatuur en de filosofie om bepaalde problemen en fenomenen te duiden. Zo kwam een tijdlang de Griekse term *acedia* in gebruik. Die term bleek opgesnord te zijn in het werk van Homeros, waar hij zoveel betekent als 'verwaarlozing, gebrek aan verzorging'. In de psychologie en filosofie heeft *acedia* de bredere betekenis van 'lusteloosheid', 'loomheid' en 'inertie'. Tijdens de coronacrisis werd hij gebruikt om het gevoel van stress en overbelasting aan te duiden dat veel mensen kregen. Hij houdt noties in van lethargie en een gebrek aan motivatie, van angst en onzekerheid over de toekomst⁷. Wellicht zal de term, die voor een leek amper inzichtelijk is, beperkt blijven in gebruik tussen specialisten.

⁵ <https://radio1.be/programma/nieuwe-feiten/radioitem/coronataal/15638>

⁶ <https://vrttaal.net/nieuws/coronataal>

⁷ <https://www.taaltelefoon.be/acedia>

België-Nederland

Hoewel we onze taal uiteraard delen met Nederland, duiken er, net zoals in de algemene woordenschat, ook verschillen op in de coronawoordenschat tussen Vlaanderen en Nederland. Het bekendste voorbeeld is waarschijnlijk het verschil *mondkapje*, dat vooral in Nederland gebruikelijk is, en *mondmasker*, dat in België gebruikt wordt en meer aansluit bij de internationale benaming (*face mask* in het Engels, *masque* in het Frans). Maar ook het hierboven vermelde *aanloopteren* en *aanlooples* blijkt vooral in Vlaanderen gebruikelijk als vertaling voor *preteaching*, net zoals *neuswisser* (en ook *keelwisser*) voor het in Nederland gebruikte *swabstaafje*. En in Vlaanderen hadden we het bij overlijdens van erg zieke mensen soms over *onderliggende aandoeningen*, terwijl dat in Nederland *onderliggend lijden* heet.

En dan zijn er natuurlijk woorden die typisch Belgische aspecten van de coronacrisis beschrijven. Het bekendste is wellicht de *coronacoalitie*, verwijzend naar de plannen om een coalitie te sluiten die vooral de economische gevolgen van de coronacrisis moet bestrijden. De *coronacoalitie* op zich is er nooit gekomen, de voormalige regering-Wilmès is wél uitgegroeid tot het *coronakabinet* of de *coronaregering*, de ontslagnemende regering die uiteindelijk speciale volmachten kreeg om de coronacrisis aan te pakken.

Hij heeft getest

Tot slot duikt door de coronacrisis ook een merkwaardige grammaticale constructie op. Geregeld hoor je immers de zin: '*Hij testte positief voor corona*' of ook '*hij heeft positief getest*'. Daarbij kun je je afvragen of dat wel kan. *Testen* is in de eerste plaats een overgankelijk werkwoord: je test *iemand*. De actieve vorm *testen* wil dus zeggen 'iets of iemand aan een test onderwerpen'. Het lijkt dan alsof '*hij heeft positief getest*' verkeerdelijk in het actief staat en moet worden vervangen door de passieve vorm met het hulpwerkwoord *zijn*: '*hij is positief getest*'.

In de praktijk blijkt dat niet zo zijn. De taalkundigen Peter-Arno Coppen en Ton den Boon halen er het taalkundige fenomeen *ergativiteit* bij. *Ergatief* is een vorm tussen actief en passief in: het werkwoord heeft een passieve betekenis, maar met actieve vormen. In het Engels komt het geregeld voor en (mogelijk van daaruit) sinds enkele decennia ook in het Nederlands. Zo kun je zeggen: '*ik breek de ruit*'. Het resultaat daarvan, als je de handeling zelf en de momentopname wil benadrukken, is: '*de ruit breekt*'. *Breekt* is daarin een actieve vorm met een passieve betekenis. Als je het resultaat achteraf wilt benadrukken, kun je wel zeggen: '*de ruit is gebroken*'. Maar door die focus op de handeling en de momentopname, krijgt het ergatieve 'breekt' als het ware opnieuw een actieve betekenis. Het lijkt alsof de ruit zichzelf breekt.

Hetzelfde komt blijkbaar sinds een veertigtal jaar – volgens Coppen en den Boon – in medische vaktaal voor met *testen*, op voorwaarde dat het testresultaat eraan toegevoegd wordt: *hij test positief* wil zeggen 'hij wordt getest en het resultaat is positief'. Merkwaardig is dat de constructie in het verleden toch het werkwoord *hebben* behoudt, terwijl bij *breken* en andere ergatieve werkwoorden het hulpwerkwoord *zijn* wordt gebruikt. De constructie is door de coronacrisis doorgebroken in de dagelijkse taal.

Van Dale heeft alvast de ergatieve constructie gewoon als een nieuwe betekenis opgenomen en van *testen* niet alleen een overgankelijk maar ook een onovergankelijk werkwoord gemaakt met als betekenis 'het door een bepaling genoemde testresultaat hebben'.

Metaforen

Corona heeft gezorgd voor een nieuwe werkelijkheid, en de taal, ons belangrijkste middel om met die werkelijkheid om te gaan, volgt met nieuwe woorden om die nieuwe werkelijkheid te

kunnen beschrijven. Dat kan als een positief gevolg van de coronacrisis beschouwd worden: ze laat de creativiteit en flexibiliteit van onze taal ten volle naar boven komen.

Toch hoor je ook kritische stemmen. Zo schreef columnist Eva Meijer in de Nederlandse krant *Trouw* (26 mei 2020) dat wat haar betreft, in coronataal maar weinig schoonheid te vinden is. Zij ziet in plaats van neologismen vooral eufemismen en kwalijke metaforen opduiken in het *discours* rond corona. Zo ergert ze zich aan de *intelligente lockdown* die de Nederlandse premier Rutte in de lente voorstelde als alternatief voor de strenge lockdown in Italië en Spanje. Die hield voor haar vooral een politiek-strategische woordkeuze in: “*Wie niet meedoet met deze intelligente lockdown is niet erg intelligent bezig – en wie wil dat nou?*” Ook *lockdown* zelf kan bij haar op weinig begrip rekenen (“*een lekker proactief Engels woord dat mensen met computers associëren. Dat achter de gladde voorkant ervan allerlei problemen huizen – van huiselijk -geweld tot eenzaamheid – tja, dat heb je*”) net zomin als *oversterfte* (“*het is de sterfte van degenen die toch al zouden sterven, en daarom niet echt wat om ons druk over te maken. Er is ook oversterfte in stallen, waar biggen en kuikens sterven voor ze door de mens zouden worden gedood, economisch niet erg prettig natuurlijk, maar ja. Oversterfte verwijst naar het overschot.*”)⁸

De BBC citeert Fiona McPherson, hoofdredacteur van de Oxford English Dictionary en Inés Olza, taalkundige aan de universiteit van Navarra, die beiden waarschuwen tegen de oorlogs- en natuurrampmetaforen die opduiken in de ‘strijd’ tegen corona:

War metaphors invoking ‘battles’ and ‘front-lines’ are being widely applied to the pandemic, yet thinking only in terms of a wartime emergency can detract from longer-term structural changes needed. This has given rise to the project #ReframeCovid, in which linguists collect crowdsourced examples of alternatives to war language.

Inés Olza, a linguist at the University of Navarra in Spain, says she started the project spontaneously on Twitter. She understands the temptation to invoke war metaphors, especially at the start of the pandemic when they were necessary to build unity and mobilise swiftly. But “a sustained use of that metaphor and abuse of it, and the lack of alternative frames, might generate anxiety and might distort things about the pandemic”, she believes.

*As well, terms such as ‘natural disaster’ and ‘perfect storm’ can create the impression that the pandemic was inevitable and unavoidable, neglecting the political, economic and environmental contexts that make certain people more exposed. Some healthcare workers have expressed their frustration at being called ‘heroes’, rather than seen as complex, frightened individuals doing a job, who need protective equipment and policy rather than relying on their own sacrifices*⁹.

Humor

Wat Meijer misschien vergeet, en waar de BBC wel op wijst, is de steun die mensen ontlenen aan het creëren van die nieuwe termen, om zo op zijn minst de indruk van enige controle op het weerbarstige virus te creëren:

Overall, there’s a wealth of linguistic creativity that hasn’t yet entered the dictionary, but reflects the role of novel language as a coping mechanism. These innovative usages [...] allow us to name whatever it is that’s going on in the world. And once you can name the practices, the events, the social conditions around a particular event, it

⁸ <https://www.trouw.nl/nieuws/in-coronataal-is-weinig-schoonheid-te-vinden~be632359/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

⁹ <https://www.bbc.com/worklife/article/20200522-why-weve-created-new-language-for-coronavirus>

just gives people a shared vocabulary that they can all use as a bit of a shorthand. I think ultimately if you can name it, you can talk about it; and if you can talk about it, then it can help people cope and get a handle on really difficult situations”.

En er met humor tegenaan te kijken, met woorden zoals *puberoma* of *coroma*, verwijzend naar oma's die zich niet zomaar neerleggen bij het verbod om buiten te komen of op hun kleinkinderen te passen.

Lockdownbesluit

Wat de regelgeving betreft, moeten we tot slot toch terugkeren naar Eva Meijer en beamen dat er in de Nederlandse versie van de coronaregelgeving maar weinig schoonheid te bespeuren valt. Ik bekeek even het beruchte lockdownbesluit, het ministerieel besluit houdende dringende maatregelen om de verspreiding van het coronavirus COVID-19 te beperken, in de versie van 30 juni 2020.

Uiteraard komt dergelijke regelgeving onder grote (tijds)druk tot stand en is het een krachttoer om alle maatregelen juridisch sluitend in een regelgevende tekst te krijgen die rekening houdt met alle grondrechten. Niettemin lijkt de Nederlandse versie van dit besluit vaak een letterlijke vertaling van de Franse: *ça sent la traduction*, zouden onze Franstalige landgenoten zeggen. Bovendien lopen sommige formuleringen mank, worden bepaalde vermeldingen nodeloos herhaald en zijn cruciale bepalingen niet voldoende duidelijk. Een bloemlezing.

In artikel 2, §1 wordt *telethuiswerk* sterk aanbevolen. Hoewel dat woord effectief in het woordenboek staat, lijkt *thuiswerk* veel gebruikelijker. *Telewerk* is ook gebruikelijker, maar zou verkeerdelijk kunnen worden opgevat als “werken vanop afstand”, dus ook in een café of gemeenschappelijke ruimte bijvoorbeeld, terwijl dat net niet de bedoeling is. *Telethuiswerk* wordt aanbevolen voor alle personeelsleden *wiens* functie zich ertoe leent. *Wiens* is niet alleen verouderd, maar ook fout in deze zin. Het is alleen mannelijk enkelvoud, voor vrouwelijke woorden en meervoudsvormen is *wier* de juiste vorm. *Wier* is echter zo mogelijk nog meer verouderd en onbekender dan *wiens*, vandaar dat de schrijvers wellicht het nog enigszins bekende maar niettemin foute *wiens* gebruikt hebben. *Van wie* was even goed geweest.

Dezelfde paragraaf schrijft verder voor dat indien telethuiswerk niet wordt toegepast, de *regels van social distancing* moeten worden gegarandeerd. Hoewel het Nederlands allerminst een puristische taal is, is ondertussen, zoals ik eerder in dit artikel aangaf, *social distancing* door het zo frequente gebruik van het concept, vervangen door een variant met *afstand*. Hier zou perfect *de afstandsregels* kunnen worden gebruikt.

Ook verderop in het besluit duiken erg Frans aandoende constructies op, waarvan het alomtegenwoordige *voorzien* een voorbeeld is. *Voorzien* is in al die betekenissen niet alleen geen standaardtaal, het is ondertussen ook een leeg cliché geworden en vaak kan het eenvoudigweg achterwege blijven.

Zo staat in artikel 2, §2 *de regels voorzien in de eerste paragraaf*. Dat kan even goed, en bovendien met een betere naleving van de voorschriften van de handleiding Wetgevingstechniek, de *regel vermeld in paragraaf 1* zijn. Vlak daarvoor wordt aangeraden de regels van sociale distancing *in de mate van het mogelijke* toe te passen. Hoewel Van Dale deze leenvertaling van het Franse *dans la mesure du possible* ondertussen Belgisch Nederlands noemt, is *voor zover mogelijk* of *zoveel mogelijk* niet alleen neutraler maar ook eenvoudiger. Artikel 2bis, §1 heeft het over een werkgever die tijdelijk *beroep doet* op buitenlanders. *Faire appel à* vertaal je in de standaardtaal door *een beroep doen op*, met een onbepaald lidwoord ervoor. Misschien een detail, maar toch een detail dat nog altijd niet

aanvaard wordt door een meerderheid van de taalgebruikers, aldus de Taalunie, de VRT en Van Dale.

Artikel 11, § 6 bepaalt dan weer: *Onverminderd een eventueel protocol en onverminderd de richtlijnen en/of beperkingen bepaald door de bevoegde gemeentelijke overheid, mag eenieder deelnemen aan sportieve wedstrijden.* Eenieder is niet bepaald een gebruikelijk woord en legt een heel sterke nadruk die hier niet nodig is. Het Franse *toute personne* heeft die connotatie minder, in het Nederlands had dus even goed *iedereen* kunnen staan. En *des compétitions sportives* zijn *sportwedstrijden*, waaraan *sportieve* mensen deelnemen. Niet de wedstrijden zijn sportief, de deelnemers eraan wel.

Misschien vindt u dit allemaal muggenzifterij, zeker ten opzichte van de dramatische werkelijkheid waartegen dit besluit wil vechten. Er staan echter ook andere, nodeloos omslachtige formuleringen in het besluit.

Zo zullen veel mensen toch moeite hebben met bovenstaande zin uit artikel 6:

“Onverminderd een eventueel protocol en onverminderd de richtlijnen en/of beperkingen bepaald door de bevoegde gemeentelijke overheid, mag eenieder deelnemen aan sportieve wedstrijden”. Mag je nu altijd deelnemen, ook al zijn er een protocol en richtlijnen, of mag je niet meer deelnemen zodra die er zijn? De bedoelde betekenis is natuurlijk dat je mag sporten zolang je je aan de regels houdt. Dat had dan ook beter zo verwoord geweest. Niet voor niets waarschuwt de Raad van State in zijn handleiding Wetgevingstechniek voor het juiste gebruik van *onverminderd*¹⁰.

Artikel 5 bepaalt de *modaliteiten* waaraan de horecasector zich moet houden. Beter had daar *nadere regels* of *regels* gestaan, dat is minder cliché en bovendien begrijpelijker. Voorbeelden van die *modaliteiten* zijn: *een maximum van tien personen per tafel is toegestaan*, en ook: *het dragen van een mondk masker [...] is verplicht voor het zaalpersoneel*. Duidelijker en persoonlijker was geweest: *er mogen maar tien personen aan een tafel zitten* en *het zaalpersoneel moet een mondk masker dragen*. In een ander lid van de opsomming kan het wel: de persoonlijke en directe formulering *elke klant moet aan zijn tafel blijven zitten* staat in contrast met bovenstaande voorbeelden. Op het einde van het artikel is sprake van de registratie van contactgegevens, *teneinde enig later contactonderzoek te faciliteren*. Dat had even goed *om later contactonderzoek te vergemakkelijken* kunnen zijn. In artikel 7 had *middels het aanbrengen van markeringen op de grond en / of signalisaties* eenvoudiger en correcter kunnen worden weergegeven met *door markeringen op de grond en / of signalisaties*.

Artikel 6 bepaalt dan weer dat je je contactgegevens moet registreren *“bij aankomst op de volgende plaatsen:*

- *de wellnesscentra;*
- *de gemeenschappelijke sportlessen;*
- *de zwembaden;*
- *de casino's en de speelautomatenhallen;*
- *de feest- en receptie zalen.”*

Bepaalde lidwoorden zijn in dergelijke opsommingen normaal in het Frans, maar niet in het Nederlands. En een sportles is natuurlijk geen plaats.

Vanaf artikel 10 is de tijdsdruk blijkbaar nog wat toegenomen, want de kwaliteit van de tekst daalt nog meer. Artikel 10 bevat alweer *modaliteiten*, dit keer voor markten:

5° de markt- en kermiskramers stellen middelen om de noodzakelijke handhygiëne te voorzien ter beschikking van hun personeel en hun klanten;

¹⁰ Raad van State, *Beginselen van de Wetgevingstechniek. Handleiding voor het opstellen van wetgevende en reglementaire teksten*, Brussel, 2008, [www. raadvst-consetat.be](http://www.raadvst-consetat.be), regel 3.2.

6° de markt- en kermiskramers mogen voor consumptie ter plaatse voeding en dranken aanbieden met naleving van de modaliteiten voorzien door artikel 5;

De formulering *middelen om de handhygiëne te voorzien ter beschikking* is stuntelig. Hoe diep het cliché *voorzien* in de overheidstaal binnengedrongen is, blijkt uit de Franse versie van deze bepaling, die zelfs geen *prévoir* bevat en die bovendien veel natuurlijker klinkt: *les marchands et les forains mettent à la disposition de leur personnel et de leurs clients les produits nécessaires à l'hygiène des mains*. Er had dus korter en duidelijker kunnen staan: *de markt- en kermiskramers stellen middelen voor handhygiëne ter beschikking van hun personeel en hun klanten*. *Nécessaires* slaat in het Frans niet op *hygiëne* en betekent hier niet *onontkoombaar, dwingend of onvermijdelijk* maar eerder *nodig, benodigd* en kan hier onvertaald blijven.

In het zesde lid is de formulering *met naleving van de modaliteiten voorzien door artikel 5* dan weer wel letterlijk overgenomen van *le respect des modalités prévues par l'article 5*. Correcter en begrijpelijker was geweest: *met naleving van de regels bepaald in artikel 5*.

Het gebruik van *voorzien* komt tot een climax in artikel 11: *“Behoudens andersluidende bepaling voorzien door dit besluit, zijn samenscholingen van meer dan 10 personen, kinderen jonger dan 12 jaar niet meegeteld, enkel toegelaten onder de voorwaarden voorzien en voor de activiteiten toegelaten door dit artikel.”* De samentrekking van *onder de voorwaarden voorzien door dit artikel en voor de activiteiten toegelaten door dit artikel* mag dan grammaticaal correct zijn, ze creëert een moeilijk leesbare zin, want de lezer moet even wachten voor hij kan begrijpen waarop *de voorwaarden voorzien* eigenlijk slaat. In zowat elk lid van de opsommingen in paragraaf 2 en 3 van het artikel duikt nog een *voorzien* op.

Artikel 11 maakt het trouwens ook op andere vlakken erg bont. Zo bepaalt paragraaf 2 dat *een maximum van 50 personen* bepaalde activiteiten mag bijwonen, terwijl paragraaf 4 het heeft over *een publiek van maximum 200 personen*. Dat onderscheid lijkt overbodig. Telkens had er gewoon kunnen staan: *Maximum 50 / 200 personen mogen*. Paragraaf 2, 2° schrijft voor dat maximum vijftig personen mogen deelnemen aan *“begravenissen en crematies, andere dan de activiteiten bedoeld in 3°, zonder de mogelijkheid van blootstelling van het lichaam”*. Dat laatste moet wellicht gelezen worden als *blootstelling aan het lichaam*, waarbij waarschijnlijk het lichaam van de overledene wordt bedoeld, dat mogelijk kan zijn besmet. Dat had duidelijker gekund, via *blootstelling aan het lichaam van de overledene / het stoffelijk overschot*. Tot slot heeft paragraaf 7 het over het maximum aantal personen dat *gezeten recepties en banketten* mag bijwonen. Uiteraard staat er in het Frans *réceptions et banquets assis*, maar een *gezeten receptie* bestaat niet in het Nederlands, een *receptie zittend* bijwonen kan wel. In artikel 12 heeft de minister dat trouwens wel goed begrepen, want daar staat te lezen: *een zittend publiek te ontvangen voor evenementen*, terwijl in het Frans sprake is van een *public assis*.

In artikel 18 gaat het tot slot over reizen en over het beruchte formulier dat reizigers moeten invullen als ze naar België terugkeren. Dat formulier en de regels over het invullen ervan kregen in het begin nogal wat kritiek, maar het ministerieel besluit wil alvast geen enkele dubbelzinnigheid laten ontstaan. Paragraaf 3 bepaalt dat *“de reiziger er toe gehouden [is] om voorafgaand aan de reis het elektronisch Passenger Locator Form, bekendgemaakt op de websites van de Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken en van de Dienst Vreemdelingenzaken, in te vullen*. Het tweede lid vervolgt: *“Indien het niet mogelijk is voor de reiziger om gebruik te maken van het elektronisch Passenger Locator Form, is hij ertoe gehouden het papieren Passenger Locator Form bekendgemaakt op de websites van de Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken en van de Dienst Vreemdelingenzaken in te vullen en te ondertekenen.”* In paragraaf 4, eerste lid is er opnieuw sprake van *het elektronisch Passenger Locator Form, bekendgemaakt op de websites van de Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken en van de Dienst Vreemdelingenzaken*. Diezelfde

benaming wordt volledig herhaald in het volgende, tweede lid. Ook in paragraaf 5 komt de benaming nog drie keer voor, één keer afgekort en twee keer voluit.

In feite gaat het telkens om hetzelfde formulier, dat zowel elektronisch als in pdf-vorm op dezelfde webpagina te vinden is. Bovendien heeft het een erg herkenbare en ondubbelzinnige naam, en vallen alle bovenstaande vermeldingen binnen één artikel van het ministerieel besluit. Het is daarom helemaal niet nodig om telkens de hele vermelding van de websites van de FOD's te herhalen, alsof die deel uitmaakt van de eigenaam van het formulier. *Le mieux est le mortel ennemi du bien*: te veel herhalen om toch maar geen dubbelzinnigheid te laten ontstaan, creëert overladen teksten.

Veel taalschoonheid levert de coronacrisis in de regelgeving dus alvast niet op. In tegenstelling tot de omgangstaal, waar de taalcreativiteit volop zijn gang kan gaan, blijft de regelgeving steken in vastgeroeste formules en woordkeuzes, zodat het nog eens duidelijk wordt dat een eenvoudige taalkundige revisie een ontwerp van regelgevende tekst niet alleen correcter maar ook vlotter en toegankelijker zou kunnen maken.